

Calderoni

A pápaszemek patikája jubilál; Calderoni boltja száz esztendő. A cvikkerek, a gukkerek, a nagyvitók és messzelátók üvegszemei ott a Gizella-téri bolt kirakatában bizonyára pajkosabban csillognak, ha meghallják a nagy eseményt és a járókelők, a kommissiózók, légyotthozó kisasszonykák és az elegáns szépasszonyok a Gerbeaud-tól a Váci-utcába igyekezvén, bizonyára mind megállnak majd egy-egy percre Calderoni kirakata előtt és nem sajnálnak tőle egy gratuláló mosolyt.

Szó sincs róla, a ma izgalmai és szomorúságai nem tulságosan alkalmas keret az efféle jubileumokhoz, dehát Istenem, mit tudta Calderoni 1819-ben, mikor a boltját megnyitotta, hogy mi lesz, hogy lesz 100 év múlva?! Száz esztendővel ezelőtt Calderoninak sem az volt a vágya, az álma, a reménysége, hogy egyszer valamikor megjubilálják, hanem, hogy jól menjen a boltja és minél több hasznot kasszanak a pápaszemei. De Calderoni szerencsés volt és nemcsak vagyont szerzett, hanem elérte azt is, amiért mások, nálánál különbek és tehetségesebbek, egy életen keresztül hiába küzdenek. Elérte, hogy népszerű lett, ismert lett; elérte, hogy a Calderoni név ma fogalom Pesten.

Aki meg akarja tanulni, hogy miképpen lesz az ember népszerűvé, hogyan válik a neve fogalommá, Calderoni élettörténetéből nem igen tanulhatja meg. Calderonit tulajdonképpen nagyon kevesen ismerték. Senki sem tudta róla, hogy honnan jött, hogyan került ide. Egy napon itt termett Pesten, a Belvárosban,

Felütötte sátorfáját és a Váci-utca sokadalma, amely körülötte zsongott, egyszerűen tudomásul vette és megszokta. Romantikus észjárású emberek fantáziája a titokzatosság színes, aranyos kódéval vette körül. Legendák születtek róla. És néha most is úgy tetszik, mintha ő lett volna az az olasz varázsló-optikus: *Spalanzani*, akiről E. Th. A. *Hoffmann*, a fantasztikumok mesemondója csodálatos és izgaló történeteket tudott; Spalanzani, aki furcsa okulárékat, készített, melyek tündérinek, szépnek, ragyogónak mutatták az életet, boldognak az embereket.

De nem Calderoninak nem volt köze a német meseirő titokzatos optikusához. Legfeljebb annyit, hogy Calderoni is olasz volt, pápaszemeket árult és a rövidlátók, meg a gyöngeszeműek az ő okuláréin nézték a világot. *Calderoni* István élete kalandos volt ugyan, de élete történetéből hiányzik a fantasztikum. Roveretói olasz volt Calderoni, aki őrmesterségig vitte a Napoleon ellen való háborukban. Mikor aztán megunta a katonai dicsőséget, nyakába vette a világot és így került Pestre, ahol valami atyjafia *Valero* selyemfábrikájában munkavezető volt. Itt kezdődik Calderoni karrierje.

Ott, ahol a Bécsi-utca beleszalad a Szervita-térbe: a Kristóf-téren állott egy régi vendégfogadó, „Fehér Hajó” volt a neve. Ennek a vendégfogadónak a kapualjában rendezte be most száz esztendeje első üzletét Calderoni. Nem volt terjedelmes az az üzlet. Egy gyalulatlan asztalon elfért minden portékája. Változatos volt a boltja. Árult pápaszemet is, árult bicskát is, de a bicska, a pápaszem, a vasaló és cárna mellett árult szagos vizet, bécsi rongyot, szappant és egyáltalában

minden akkoriban divatos szépítőszer kapható volt nála. Mialatt Calderoni a Fehér Hajó kapualjából kínálta a maga portékáját a cifrálkodó pestieknek, azalatt a felesége sem töltötte hiábavaló dolgokkal az idejét, mert ő meg a Váci-utca egy másik vendégfogadójának kapuja előtt „kereskedett”. Ugy látszik, jól ment az üzlet, mert a magyar Spalanzani 1821-ben már a Váci-utca első házában, a Drasche-féle házban bérelt boltot. Ott árulta a pápaszemet és a kölni vizet, meg a sok mindenféle bicskát. Majdnem 90 esztendeig lakott Calderoni boltja a Váci-utca és Nagyhíd-utca sarkán és csak tíz esztendővel ezelőtt költözködött át a Gizella-térre, a Haas-palotába, mikor a Drasche-házat lebontották, hogy a Pesti Hazai Takarékpénztár palotáját építsék a helyébe.

Ebben a Váci-utcai boltban élte le Calderoni a maga csendes, munkás, eseménytelen életét, ragyogó szemű okulárék, hatalmas teleszkópok, kacér hőmérők és elhízott testű gukkerek között. A rohanó évek során aztán, amint nőtt a forgalom, szaporodtak a vevők és amint vagyonban és tekintélyben gyarapodott a gazda; számüzte a pultról a kölni vizet, a bicskát, szappant, megymást és azontal az optika dominálta az egész boltot. Ezekkel a holmikkal nőtt össze az élete és a hajdan vitéz őrmester álmaiban — ha ugyan voltak álmai — aittól fogva bizonyára Celziusok, meg Reaumurók, concavok és biconcavok jelenetek meg. Később, mikor elfárad a munkában és eleget gyűjtött, — ennek is van már jó 50 esztendeje — átadta a boltját első segédjének, Hopp Ferencnek, ki az inasi esztendőket is nála töl-

tötte. Új ember lett a gazda, de a firma a régi maradt. A Váci-utca sétálója mindezt a változást alig vették észre; nekik Hopp is Calderoni volt. Tavaly halt meg az öreg Hopp Ferenc. Élete eltöltött 85 esztendejének emlékeit és nyolcmillió koronát hagyott az örökösökre. Most már harmadik gazda kezén van a bolt. A publikumot mindez nem érdekli, a publikum konzervatív, ragaszkodik a régi névhez, a megszokotthoz. Ime, Calderoni rövid története.

Ami Calderoni életörténetében érdekes, az, hogy nagy idők tanúja volt. Mialatt Calderoni István megélté a maga csöndes, egyforma, eseménytelen, apró emóciókkal és jelentéktelen szenzációkkal tarkított életét, az alatt Pestből az ország fővárosa lett. A Calderoni cég száz esztendő története: izgalmak, küzdelmek és harcok; örömeik és szomorúságok; reményeségek és csalódások. Mikor száz esztendővel ezelőtt Calderoni a Váci-utca sarkán kivittotta a boltját, kicsi város volt akkor még Pest. Kicsi város, amely nagyságról álmodott. Ennek a kicsi városnak a Váci-utca volt az ütőere. Ebben a kis utcában nyüzsgött, zajgott a régi Pest igazi élete, a Theatrum-piac (Gizella-tér) és a Városház tere között. És az élet, az évek, a korszakok ott sétáltak, sasiroztak, vagy siettek el a Calderoni boltja előtt. A Calderoni boltja volt a centrum. A bolt szomszédságában állott a mai Haas-palota helyén a német színház. A közelben volt a város többi nevezetessége: a Redout, a Dunasoron; a Magyar Király-szálloda a színház jobboldalán és a Fischer-

féle „fagyfalda“ a színház baloldalán. Közben volt a „Hét választófejedelem“, meg a „Vadászkürt“. A báró Brudern háza (a Belvárosi Takarékpénztár helyén), a Wurm, Deron, meg a Kemnitzer háza a Dunasoron, gróf Cziráky háza a Hatvani-utcában; Ürményi háza (az Adria Biztosító Intézet palotája helyén) a nagy piacon; Pfeffer „Dunaferdő“ háza (a Kereskedelmi Bank palotája van a helyén), a Kereskedőség háza (Lloyd-palota) a Leopold-városban. Ezek voltak a régi idők nevezetes palotái; ezek, meg a többiek. Valamennyien nagy, sárgára festett, emeletes, meg földszintes házai az akkori pallérművészetnek, melyek egyik-másikat azóta elpusztította az idő és a csákány. Egyik-másika azonban ma is megvan. Ezek az öreg, sárga házak — melyekre patinát rakott az idő — valamikor, régen fiatalok voltak, mint gazdáik, kik épp úgy tudtak örülni az életnek; épp úgy vigadtak és szomorkodtak; szerettek és gyűlöltek; lelkesedtek és politizáltak, mint a maiak. Már akkor is voltak öreg gyerekek és kora vének; tehetségesek és tehetségtelenek, voltak bölcsék és naivak; optimisták és peszsimisták; hazafiak és hazaárulók. Az emberek alapjában véve nem változnak, csak a divatok.

És ez a sok és sokféle ember, a kicsik és a nagyok: a valakik és a senkik: akik kieszeltek, csináltak, vagy átéltek az eseményeket — Jókai Mór gyönyörű regényeinek megannyi érdekes és tarka figurája — mind itt sétáltak végig a Váci-utcán. Ezek az érdekes, vagy érdekesség nélkül való alakjai az életnek és a történelemnek, akik nem olvasták, hanem átéltek Jókai csodálatos regényeit: nap-nap után a Calderoni boltja mellett mentek el. Calderoni

pedig a boltja aajtajából nézte, figyelte az embereket és figyelte őket, akik a Váci-utcával együtt vépiactól a Városház teréig, meg vissza; nap-nap után nézte és figyelte őket, akik a Váci-utcával együtt végig sétálják az életet és egyik-másikuk néhanapján be-betér a boltba, hogy vegyen egy pápaszemot. Jöttek szép asszonyok; jöttek elegáns urak; jöttek urfiak és kisasszonyok; ismert nevűk és ismeretlenek; szép színésznők; politikai nagyságok; a ma hősei, a holnap letöröttjei . . . Olykor eltűnt egy régi arc, elmaradt egy-egy sétáló; új jött a helyébe; új párok, fiatalok, akik addig sétáltak, míg meg nem öregedtek. Calderoni nézte, figyelte őket a boltajtóból és tulajdonképpen ez volt Calderoni életének egyetlen kulturális történelmi jelentősége, hogy évtizedeken keresztül tanúja volt ennek a nagy felvonulásnak.

Hogy mit látott, mit figyelt meg az ablakos aajtón keresztül és a látóakból fibozófus módjára levonta-e a tanulságokat a hajdanvaló idők ritéz őrmestere? Hajáláig titok maradt. Annyi bizonyos, hogy az évek hosszu során tiszteletet parancsoló szép császárszakálla megfehéredett; a figyelő szerepében megvénült és helyét az üzletben átadta első segédjének, Hopp Ferencnek. Attól fogva Hopp Ferenc vigyázta az üvegajtón keresztül a Váci-utca életét és azt, hogy mint mennek el a régiek és mint jönnek helyükbe az újak. Hopp Ferenc vigyázta, hogy mint nő, mint fejlődik, gyarapszik, épül és szépül ez a gyönyörű város, nekünk pestieknek a legdrágább és leggyönyörűbb.

Száz esztendő távolságán keresztül olyan futása, olyan megráto visszatekinteni a múltra, a fejlődés-

nek nagy etapjaira. Rudolf Alt litografái és gróf Vasquez Károly rézmetszetei után megkonstruálhatjuk ezt a multat, hozzáalmodjuk azt az életet, amely lelket, színt, elevenséget adott ennek a városnak. Korzóván a mai Váci-utcában, olyan különös elgondolni, hogy nincs száz esztendeje, hogy ezen a kedves kis utcán keresztül jártak haza vig rőfögéssel a csúrhéről a malacok, ha alkonyodni kezdett.

Mennyi témérdek idő az, amely a koppantó poézisét elvlasztja a villamos ivlámpák realitásától? Hány, meg hány generáció energiáa, tehetsége, kitartása kellett hozzá, míg a régi Pestből, jobban mondva a régi Belvárosból az a tornyos paloták erdeje, bérházak rengetege lett, ami ma Pest. Milyen gyorsan — száz év alatt — született meg mindez és ebből a nagy, hatalmas metamorfózisból a Calderoni boltajtójából nem látszott semmi, csak az, hogy mint sétálnak, vagy sietnek az emberek a Váci-utcában. Pedig a városnak és az országnak minden idegrándulása a Váci-utcán szaladt végig először. Ott sétált, ott korzózott mindig mindenki, aki valaki volt ebben a városban. A Nemzeti Kaszinónak nem lehetett tagja mindenki, de a Váci-utcai korzónak igen. Nagy események, politikai diskussziók, pletykák, szerelmi kalandok pertraktálására a Váci-utca volt a legalkalmasabb hely. Széchenyi István itt beszélte meg barátaival legujabb terveit, Deák Ferenc az Angol királynőbeli szállásáról jövet mindig végigsétált a Váci-utcán, hogy aztán egy kis kaszinóásra betelepédjék vagy Calderonihoz, vagy Ráth Mórhoz, a könyvkereskedőhöz. Itt korzózott előkelő barátaival a divatos és szellemes Kuthy Lajos. „az irodalom arszlánja“, akiről fenmaradt,

hogy mikor a sok fényes estély csödbe juttatta, mikor elárverezték nagyszerű párisi butorait: a főváros hölgyei vásárolták meg a butorokat és ajánlékozták vissza a „Hazai rejtelmek“ szerzőjének. Itt korzóztak valamikor a színművészet és szépség csillagai. Itt sétálgatott valaha a gyönyörű De Caux Mimi, a Nemzeti Színház művésznője, aki után valamikor az egész város bolondult. Akinek egy csókjáért gróf Batthyány Kázmér odaajándékozta Kisbért; akit Barabás lefestett és akihez Erkel Ferenc rengeteg szerelmeslevelet írt. Itt korzózott Elssler Fanny, kinek selyem félcipőjét egy átmulatott pezsgős éjszaka emlékeül ma őrzi a Városi Múzeum. Vagy Pepita de Oliva, aki csuda táncával babonázott meg fia^{alt}, öregét. De ki lenne elég bátor hozzá, hogy mind-mind felsorolja a szépeket, a gyönyörűeket?! Ki tudná megmondani, hogy drága kis topánkák, lakkos cipellők sarka hányszor kopogott a Váci-utca kövezetén.

Alt Rudolf Budapestről való albumában a negyvenes esztendő első éveiből való Váci-utcaról ezeket olvassuk:

A' mi Bécsben a' „Graben“ és „Kohlmarkt“ az a' pestieknek az uri és váci utca, t. i. a' közlekedés és nyilvános mozgalom fénypontja. Az utóbbi uteza Pest' gazdag bazárja, hol meglepő különeműségben és pompában a' fényűzés és divat leggyönyörűebb cikkei a' legizleteseb módon kiállitva találhatnak. Egyik bolt a' másikat mulja felül ékességével, 's némű tekintetből a' bécsiekén már kitesznek. Délutáni órákban a' legcsinosb nép hullámszik az utcán fel 's alá, 's ekkor igen kellemes és élénk mozgalom fejlődik. A' sok arszlán és napihős ilyenkor tartja leginkább a' szokott utczai szemlélt, a' hullámszó sokaságban fel 's alá tolazkodván.

És mai? . . .

Minden nap félve, remegve várjuk a holnapot és aggódva lessük, hogy mit hoz a titkokkal és rejtelmekkel teljes jövőendő . . .

És a Váci-utcában ma is korzóznak. Ujak a házak, ujak az arcok, csak az a ragyogó két ég a régi, amely a Váci-utcará ramosolyog. Tegnapról mára most is születnek szenzációk, melyeket elnyel a holnap. Tegnapról mára támadnak most is karrierék és a Váci-utcában az emberek mustrálják egymást és találgatják, hogy ki az a nagy ember, aki elhozza végre a békét és nyugalmat. Szép asszonyok, elegáns urak, drága prémekek, vagyontérő butónok, öreg urak, urfiak, nagykorusított kislányok, Breitschwancok, démonok, palik pisták, macskák, ölebek és egyéb kutyák sétálgatnak ma a Váci-utcában. Bőrzéznak, randevuznak, pletykáznak, kommissióznak és politizálnak. Az egyik csoport az új kurzusról vitázik, a másik a kurzusdifferenciákról. Ha két ismerős találkozik, azonnal alibit bizonyít mindegyik. Kiderül, hogy mindenki ellenforradalmár volt. Kommunista nem akar most lenni senki . . . És a háboru? . . . Nem beszél róla senki. Nem szabad róla beszélni. Elfelejtettük, mint egy rossz álmot. Nem akarunk rá gondolni többé. Nem akarunk . . . De üldöz, kerget, mint valami rettenetes fantom. Ráfekült a lelkünkre. Fojtogat, mint a sirás.

. . . Minden értéket elpusztított: életet és megélhetést, reményt, hitet, illuziót . . . Egy érték maradt meg csak, az ifjuság . . . Hiszen ha a fiatalok tudnák, hogy milyen jó fiatalnak lenni.

Pásztor Mihály.